

O feminizaciji vzgojiteljskega poklica in primeru suma spolne zlorabe

Abstract

On the Feminization of Pre-School Education and the Case of Suspected Sexual Abuse

The work involved in the upbringing of pre-school children is not equally distributed between fathers and mothers. Pre-school education is a special area of feminist critique, and there's plenty of discussion regarding the feminization of kindergardens, which are the main institutional form of education for pre-school children. The majority of kindergarden employees are women, the presence of men is very small or barely detectable. While there have been efforts to change this distribution, there are still many obstacles along the way, including the fear of sexual abuse. The text shortly describes a case from a Slovenian kindergarden where a male teacher was suspected of sexually abusing a three-year-old. Even though the suspicion turned out to be unfounded, the process itself had dire consequences for the teacher involved and indirectly affected the employment prospects of male kindergarden teachers.

Keywords: pre-school education, pre-school teacher, feminization, gender, sexual abuse

Darja Rakovič is the principal of the Zagorje ob Savi kindergarden. She co-authored the monograph Šola in vrtec skozi ogledalo (School and Kindergarden in the Mirror). She started her career as a pre-school teacher while continuing her studies of Pedagogy at the Faculty of Arts, University of Ljubljana. Her master's thesis is dedicated to the role of expert workers and also covers the transition from the official to the hidden curriculum, the educational process and the deconstruction of various stereotypes. In her work, she strives for the democratization of education, the elimination of sexism, and challenging traditional gender roles. From 1994 to 1999 she was actively engaged in the reform of the national kindergarden curriculum by leading an experimental kindergarden in Ljubljana (darja.rakovic@guest.arnes.si).

Povzetek

Posebno področje feminističnih kritik je povezano s predšolskimi otroki, ker delo z njimi ni enakomerno porazdeljeno med očete in matere in ker se v vrtcih kot glavni

institucionalni obliki njihove vzgoje pogosto govori o feminizaciji vzgojiteljskega poklica. V vrtcih, kjer so zaposlene pretežno ženske, je delež vzgojiteljev zelo majhen ali skoraj neznan. Čeprav je zaželeno, da bi se razmerje spremenilo, je s tem povezanih veliko ovir, med katerimi pripade posebno mesto problematiki seksualnosti. Prispevek na kratko predstavi primer suma spolne zlorabe triletnega otroka v enem od slovenskih vrtcev, za katerega se je izkazalo, da ni bil utemeljen, toda postopek preverjanja je imel izredno hude posledice za obtoženega vzgojitelja, posredno pa tudi za možnosti zaposlovanja oseb moškega spola v vrtcih.

Ključne besede: predšolska vzgoja, vzgojiteljski poklic, feminizacija, spol, spolna zloraba

Darja Rakovič je ravnateljica Vrtca Zagorje ob Savi ter soavtorica knjige Šola in vrtec skozi ogledalo. Delala je kot vzgojiteljica predšolske vzgoje in študirala pedagogiko na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. V magistrskem delu se je posvetila vlogi strokovnih delavcev ter opozorila na nujne spremembe in premik od uradnega k prikritemu kurikulu, vzgojnemu procesu in razgrajevanju raznih stereotipov. Pri delu se zavzema za demokratizacijo vzgoje, odpravljanje seksizma in izzivanje tradicionalnih spolnih vlog. Sodelovala je tudi v kurikularni reformi in v teh okvirih vodila eksperimentalni vrtec v Stari Ljubljani (1994–1999) (darja.rakovic@guest.arnes.si).

Posebno področje feminističnih kritik je povezano s predšolskimi otroki, tako zaradi tega, ker delo z njimi ni enakomerno porazdeljeno med moške in ženske oziroma očete in matere, kakor tudi zato, ker se v vrtcih kot glavni institucionalni obliki njihove vzgoje o feminizaciji poklica vzgojitelja pogosto govori kot o nečem slabem. Gotovo je slabo, saj gre za slabše plačano delo. Javno pa se izpostavlja le obstoj »feminizacije« (po definiciji *Slovarja slovenskega knjižnega jezika* poženščenost), medtem ko o »maskulinizaciji« v politiki, javnem življenju, naravoslovju ter pri podeljevanju javnih priznanj in nagrad, ne nazadnje nagrad za pedagoško delo, slišimo zelo malo ali popolnoma nič.

Govoriti o feminizaciji vzgojiteljskega poklica je problematično z več vidikov. Dodaten zaplet prinaša problematika suma spolne zlorabe, zato bomo predstavili primer, ki se je lani zgodil v enem od slovenskih vrtcev.

Maja 2019 so mediji objavili novico o domnevni spolni zlorabi štiriletnega otroka (v resnici je bil otrok star tri leta in so mediji podali netočno informacijo) s strani vzgojitelja v enem od slovenskih vrtcev. Objava je sprožila številne javne komentarje. Julija 2019, po medijski objavi, da je okrožno državno tožilstvo prijavo suma spolne zlorabe otroka zavrglo, ker ni bil izkazan utemeljen sum kaznivega dejanja, javnih poročil in komentarjev ni bilo mogoče zaslediti. Vzgojitelj, zoper katerega je bila podana prijava suma domnevne spolne zlorabe triletnega otroka v vrtcu, doživljanje opisuje kot izjemno stresno, neobvladljivo in neživljenjsko. Pritiska (neresničnih) izjav staršev, objav medijev, komentarjev na družbenih spletnih omrežjih in

govoric v lokalnem okolju, po njegovih besedah, sploh ni mogoče opisati. Na dogajanje ni imel vpliva, potekalo je z vrtoglavo hitrostjo. Duševne bolečine, ki jih je občutil, so, po njegovih besedah, nepredstavljljive. Primer domnevnega suma spolne zlorabe ga je za vedno zaznamoval. Ne samo njega, temveč vzgojitelje v vrtcih nasploh.

Starši vrtčevskih otrok se na strokovne delavce pogosto obračajo zaradi vsebine izjav otrok doma, ki so povezane z našim (domnevno neprimernim) ravnanjem, oziroma ko otroci v vrtcu razlagajo o neprimernem ravnanju svojih staršev ali družinskih članov, zaradi česar se s starši pogovarjamo na našo pobudo. Poročanje otrok in/ali nenadne spremembe v njihovem počutju oziroma vedenju so razlog za takojšnji odziv in v nadaljevanju tudi ukrepanje. Zastavlja pa se vprašanje, ali je z namenom zagotavljanja varnega okolja otrokom v vseh primerih isti dan ali najpozneje v 24 urah najprimernejša pot prijava, kot določa Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode (Ur. list RS, št. 104/09).

Ravnatelj in ravnateljice oziroma svetovalni delavci smo dolžni (čeprav gre na primer za izjavo triletnega ali mlajšega otroka) sprožiti postopek, ki ima v nadaljevanju – bolj ali manj hude – posledice za vse vpletene.

V publikaciji Društva za nenasilno komunikacijo *Preprečevanje in prepoznavanje spolnih zlorab otrok – Najpogostejša vprašanja in odgovori nanje* – je med drugim navedeno, da je »pomembno, da izpoved otroka vzamemo resno in mu nudimo oporo ter pomoč. Ugotavljanje resničnosti spolne zlorabe prepustimo policiji [...] V tistih redkih primerih, ko pride do neresnične izpovedi, je običajno v ozadju velika stiska, v kateri se je zaradi različnih okoliščin znašel otrok« (Hrovat, Čobec in Strle, 2016: 25). Kako pa naj vzgojitelj ravna v primeru, ko je sum raziskan in zavržen? Kako, če sploh zmore, naj poklic opravlja naprej? V katerem kraju, vrtcu, oddelku? »Proces« ga je za vedno zaznamoval.

V vrtcih smo kot med Scilo in Karibdo. Na eni strani se kot negativno izpostavlja feminizacijo našega poklica (saj otroci vendar potrebujejo moške, očetovske zglede in modele), na drugi strani pa je vsak moški vzgojitelj potencialna tarča suma spolne zlorabe otrok. Delež vzgojiteljev vseh zaposlenih je v javnih vrtcih 3 %, v zasebnih vrtcih 5 %, ostalo so vzgojiteljice. Glede na razmerje oziroma nesorazmerje med zahtevnostjo dela in plačila je mogoče v prihodnosti pričakovati še večji upad oziroma še manjšo udeležnost moških.

Ker je nujno spremeniti aktualno miselnost in prevladujoče prakse, začnimo na začetku, v prvi vzgojno-izobraževalni ustanovi, s katero se otroci srečajo, torej v vrtcu. Vzgojiteljice in vzgojitelji kot vpeljevalci strokovne in osebne avtonomije enakost med spoloma spodbujamo z omogočanjem:

doživljanja vrtca kot okolja, v katerem so možnosti za vključevanje v dejavnosti in vsakdanje življenje enake ne glede na spol; s pridobivanjem konkretnih izkušenj za sprejemanje drugačnosti glede na spol; z rahljanjem stereotipov, povezanih z razliko med spoloma; z omogočanjem pridobivanja konkretnih izkušenj z menjavanjem vlog, povezanih z razliko med spoloma (menjavanje vlog v spolno specifičnih igrah in dejavnostih, ki vključujejo domače delo, negovanje otrok, različne poklice itn.); z možnostjo sodelovanja v pogovorih o predsodkih, stereotipih, v katerih ne dopuščamo pripomb, nagovarjanja in dejanj, ki ljudi stereotipizirajo; z izogibanjem seksistični rabi jezika in s tem, da s svojimi dejavnostmi v vrtce ne prenašamo tistih razlik, ki bi imele za posledico, da se otroci ne bi počutili enakopravno (Bahovec et al., 1999: 50–55).

Zato nekateri vzgojitelji predlagamo dejavnosti z otroki, v katerih je treba norme in samoumevno vseskozi postavljati pod drobnogled, pod vprašaj, pred odgovornost, pred ogledalo (gl. Bregar-Golobič in Bahovec, 2004); problematiziramo izjave (otrok, sodelavcev, staršev, javnosti) in situacije, komentiramo »tipična« ženska in moška dela, poklice, vzorce vedenja, oblačila itn., organiziramo prostor in dejavnosti v vrtcu na način, ki otrokom omogoča pogled z različnih perspektiv, omogočamo drugačnost in spodbujamo igro proti normam (po spolu in v povezavi z drugimi oblikami diskriminacije: razred, rasa itn.), v igralnici ustvarimo prostor za umik – »lastno sobo« –, pa tudi prostor izpostavljanja vsega tistega, kar je bilo v zgodovini zakrito kot žensko, dekliško, posebno in specifično, ali pa je bilo, nasprotno, prav kot tako preveč izpostavljeno pogledu v smislu pokazati se, narediti vidno (gl. Bahovec (ur.), 2004).

Delež vključenosti otrok od 1. do 5. leta v vrtce v zadnjih letih narašča. V šolskem letu 2018/19 je bila po podatkih Statističnega urada RS pri otrocih, starih od 1 do 3 leta, 81,7 %, pri 4-letnih in 5-letnih pa 93,5 %. Vzgojiteljice in vzgojitelji v vrtcih torej delamo z večino predšolske populacije, zato z vsebino (načrtovanih in nenačrtovanih) dejavnosti pomembno vplivamo na razumevanje in udejanjanje enakosti med spoloma v prihodnosti. Kot je že v klasičnem feminističnem delu *Knjiga o mestu dam* v poznem srednjem veku zapisala Christine de Pizan: »Odličnost ali manjvrednost ljudi ni odvisna od njihovega spola, ampak od popolnosti njihovih nravi in vrlin.« V 20. stoletju pa je Simone de Beauvoir v *Drugem spolu* poudarila: »Ženska se ne rodi, ženska to postane.« Kako pomembno je na eno in drugo vplivati že v vrtcih, ni mogoče nikoli dovolj poudariti.

Literatura

- Bahovec, Eva D. in drugi (1999): *Kurikulum za vrtce*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Sektor-za-predsolsko-vzgojo/Programi/Kurikulum-za-vrtce.pdf> (1. oktober 2020).
- Bahovec, Eva D. (ur.) (2004): Pogled pod drobnogledom. *Delta, revija za ženske študije in feministično teorijo* 9(3–4): 9–66.
- Bregar-Golobič, Ksenija in Eva D. Bahovec (2004): *Šola in vrtec skozi ogledalo*. Ljubljana: DZS.
- Hrovat, Tjaša, Sabina Čobec in Katja Strle (2016): *Preprečevanje in prepoznavanje spolnih zlorab otrok – Najpogostejša vprašanja in odgovori nanje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo. Dostopno na: <https://www.drustvo-dnk.si/images/publikacije/2017-preprecevanjeinprepoznavanjepolnihzlorabotrok.pdf> (1. oktober 2020).